

Rusland i Mellemøsten: Adfærd, strategier og interesser

Carsten Jensen (red.)

København: Forsvarsakademiet 2016

148 sider. ISBN 9788771471465

Anmeldt av **Joakim Brattvoll** [MSc internasjonale relasjoner, Kilden kjønnsforskning, joakim.brattvoll@gmail.com]

Den 30. september 2015 satte det russiske forsvaret i gang sine første luftangrep mot mål i Syria. Mange kommentatorer anså Russlands militære inngripen i konflikten i Syria – som har pågått til dags dato – som et uttrykk for Russlands stadig mer aggressive utenrikspolitikk. Boka *Rusland i Mellemøsten – Adfærd, strategier og interesser* har et liknende syn. Selv om Russland også har spilt en konstruktiv rolle i de senere års konflikt omkring Syria, er bokas eksplisitte formål å belyse ulike momenter ved Russlands fremtreden i Midtøsten som en *utfordring*. Denne oppgaven løser den godt, og forklarer bakgrunnen for Russlands rolle i regionen på en god måte. Detaljerte beskrivelser rundt hendelser som har fått stor internasjonal oppmerksomhet de siste årene er spesielt interessante. For eksempel får vi vite at en russisk høytstående general møtte opp på den amerikanske ambassaden i Bagdad for å advare USA bare timer før russiske styrker startet sine første angrep mot mål i Syria (s.54).

Verket består av ti bidrag, og er delt opp i tre hoveddeler, samt introduksjon og konklusjon. Oppdelingen gir forklaringer på Russlands rolle i Midtøsten både basert på det utenrikspolitiske og innenrikspolitiske klimaet som ligger bak Moskvas interesse i Midtøsten. I boken finner vi analyser av alt fra sovjetisk alliansepolitikk under den kalde krigen til russisk militærstrategi og russiske mediers dekning av intervensjonen i Syria. Det tematiske spennet fungerer godt og gir leseren et grundig innblikk i Russlands rolle i Midtøsten. Boken retter mest oppmerksomhet mot de siste årenes utvikling, men også moderne historie blir gjort gjenstand for analyse.

Den første delen omhandler de historiske båndene mellom Russland og ulike aktører i Midtøsten frem til 2015. Birthe Hansens del om sovjetisk alliansepolitikk i Midtøsten gir en grundig oversikt over Sovjetunionens forskjellige allianser i Midtøsten og viser til mange bemerkelsesverdige fakta: blant annet skal Gaddafi ha bedt Gorbatsjov om å fjerne Saddam Hussein fra makten i Irak, og etter et libysk-initiert terrorangrep på et diskotek i Berlin i 1986 skal Gorbatsjov ha sagt til Gaddafi at han «ikke ville starte 3. verdenskrig for din skyld». Gaddafi skal da ha søkt

sovjetisk støtte etter at USA bombet Tripoli etter terrorangrepet (s. 24). Hansen konkluderer med at Sovjetunionen og senere Russland alltid har stått svakere i regionen enn USA, men at de historiske båndene mellom autoritære regimer i Midtøsten og Sovjetunionen har bidratt til å hindre en demokratisk utvikling i regionen (s. 30).

Peter Toft maler også med en bredere historisk pensel i sin analyse som leder opp fra Sovjetunionens sammenbrudd til dagens situasjon. Nettopp den gradvise utviklingen Toft beskriver gir rom for å forstå russisk utenrikspolitikk i Midtøsten nå, så vel som andre steder i verden, som del av en bredere tendens, hvor motstanden mot den liberale verdensordenen gradvis har blitt større. Utviklingen fra 2014 og frem til i dag vil i dette historiske perspektivet passe inn i det Toft kaller «hard opposisjon mot den amerikanske verdensordenen», en periode som startet allerede med Russlands invasjon av Georgia i 2008.

Bokas andre del analyserer Russlands stormaktsstrategier i Midtøsten, og tar i all hovedsak for seg Russlands rolle i Syria-konflikten. Å skape en multipolar verdensorden, hvor Russland utgjør en av polene, framheves som en av de viktigste grunnene til at Russland har handlet som det har i Syria. Det samme gjør landets vilje til å ta i bruk militære virkemidler for å oppnå denne statusen. Anders Wivels kapittel retter fokus mot hva vi (Vesten) kan lære av Ukraina og Syria, og argumenterer blant annet for at Vesten må ta russisk bekymring for vestlig innflytelse på alvor og at vestlige aktører trenger nye verktøy for å takle Russlands adferd. Wivel poengterer at hverken Russland eller Vesten kan komme utenom hverandre (s. 82–83).

Johannes Riber Nordby beskriver den russiske svartehavsflåten rolle i stormakts-satsingen, og viser hvordan flåten anvendelse i forbindelse med Syria-konflikten reflekterer Russlands ønske om en multipolar verdensorden. Han viser hvordan den har gått fra å ha en relativt passiv rolle, til å bli brukt til patruljering i forbindelse med annekteringen av Krim, og til å bli brukt til å fyre av kryssmissilangrep mot mål i Syria (s. 94–95). I denne delen får vi blant annet vite at russisk etterretning sommeren 2015 hadde fått meldinger om at Assad-regimet snart ville falle, og at dette var hovedårsaken til Russlands beslutning om å gripe inn i konflikten. Forfatterne forklarer hvordan russisk strategi bærer preg av å fastholde på statssuverenitetsprinsippet samt å motarbeide «Responsibility to Protect»-doktrinen (s. 65–66).

I den tredje delen av boka ser forfatterne på Russlands nasjonale interesser og hvordan de formidles, og da særlig til et russisk publikum. Å forhindre terrorangrep på russisk jord ved å motarbeide at IS får kontroll over større områder samt å sikre russiske elites økonomiske interesser ved våpensalg fremheves som hovedformål bak strategien. Russiske mediers fremstilling, eller «bruk av mediene» som Thomas Elkjer Nissen kaller det, er et interessant moment ved dette. Han viser blant annet hvordan russiske medier fremstiller landets militære operasjoner som nødvendige og legitime ettersom USA har mislykkes i sin innsats (s. 118). Videre finner Nissen en rekke narrativer i russiske medier som er sterkt knyttet opp mot Kremles offisielle fortelling om intervensjonen i Syria. Særlig interessant er det når han identifiserer

«de store fortellingene», som består i at Russland har en moralsk og legitim rett til å handle som det gjør, grunnet historiske, språklige og ortodokse referanser (s. 125). Denne delen fungerer godt og utfyller de forutgående kapitlene som har fokusert på Russlands rolle i det internasjonale systemet som forklaring på den nåværende rollen i Midtøsten. Til slutt oppsummerer Bertel Heurlin boka gjennom et makroperspektiv på verdensordenen samt Russlands posisjon i den. Han argumenterer for at Russland i økende grad anser Vesten som en fiende, føler seg truet, og mener at det er sannsynlig at landet vil opptre mer krigersk og truende fremover (s. 148).

Boka er en utmerket introduksjon til de grunnleggende problemstillingene vedrørende Russlands rolle i Midtøsten. Som nevnt tidligere, skriver redaktør Carsten Jensen i introduksjonskapittelet at bokas utgangspunkt er synet på Russlands adferd i Midtøsten som en «utfordring». Hvorfor akkurat denne tilnærmingen ble valgt kunne blitt mer utførlig forklart. De fleste av bidragene bærer nettopp preg av at Russland er en utfordring og en trussel (mot Vesten), og reflekterer i mindre grad rundt hvordan det er blitt sånn. Dette er riktignok formålet til prosjektet, men det begrenser unektelig mulighetene for å anvende visse andre forklaringsmodeller på Russlands adferd. For det første hindrer en gitt fremstilling av Russland som utfordring oss i å se nærmere på *samspeillet* mellom Russland og Vesten, som også er en del av hvorfor Russlands oppførsel i Midtøsten blir sett på som en utfordring. Russlands mer offensive rolle i internasjonal politikk handler ikke bare om Russland selv, men også samspeillet med andre aktører. Europa – og senere USA – er og har alltid vært det viktigste eksterne referansepunktet for russisk identitet så vel som utenrikspolitikk, og de senere års utvikling i samspeillet Vesten–Russland vil derfor være en mulig forklaring for dagens situasjon.

Videre kunne de ideologiske strømningene innad i Russland, som i stadig økende grad anser Vesten som en dobbeltmorsk og hyklersk størrelse, ha blitt problematisert mer som forklaring på hvorfor landet har blitt mer synlig i internasjonale konflikter. Dette er Nissen inne på i sin analyse av mediernes fremstilling av Syria-intervensjonen, men det kunne blitt utbrodert grundigere i beskrivelsene av Russlands ønske om en multipolar verdensorden. Ved utelukkende å se på hvordan og hvorfor Russland er en utfordring begrenses muligheten til å vektlegge andre aspekter enn rasjonelle interesser som økonomisk vinning og nasjonal sikkerhet. Likevel er boka et informativt og utførlig arbeid som lykkes i sitt formål om å drøfte utfordringene ved Russlands adferd i Midtøsten. Alle som er interessert i Russlands rolle i internasjonal politikk vil kunne lære noe av den.